ఎత్తుకు పైయెత్తు

చ. రా.

ఈమారు జ్యేష్ఠమాసములోనే పెళ్లి తప్పకుండా జరిగిపోవాలని సాంబమూర్తి భగీరథప్రయత్నాలు చేస్తూవున్నాడు. ఇది తెలియవచ్చినప్పటినుంచి సూరమ్మస్థితి వర్ణించేటందుకు వీలులేకుండా మారిపోయింది ఆవిడ కాలుకాలిన పిల్లిలాగ యిల్లంతా తిరుగుతూ ఇంట్లోవున్న ఒక వంటావిడమీద విసుక్కుంటూ నిద్రాహారాలు అక్కరలేనట్టే సంచరిస్తూవుంది

సాంబమూర్తి కేమిచెప్పినా చెవికెక్కక పోవడం సాధారణమే కాని యితరులందరికి సూరమ్మమాటలే నచ్చేవి అందువలన పదియేళ్ళనుండీ సాంబమూర్తి చేస్తూవచ్చిన పెళ్లి ప్రయత్నాలన్నీ శంకరశాస్త్రి సహాయముతో ఏదో విధముగా చెడగొడుతూ వచ్చింది. అయినా సాంబమూర్తి వూరకుండేఘటము కాదు. శతవిధాల ప్రయత్నించినా ప్రతియేడూ పరీక్షలో తప్పించే యూనివర్శిటిని గమనించకుండా యేదోవిధముగా ప్యాసుకావాలనే విద్యార్థిలాగు, శంకరశాస్త్రిని సూరమ్మను లెక్కించకుండా అతడు పెళ్లిప్రయత్నాలు చేస్తూనే వుండేవాడు. వేయికన్నులతో కనిపెట్టి ఆనాటికానాడే సంగతుల తెలిసికొంటూ వుండే సూరమ్మా వూరకుండేది కాదు. ఆతనికంటె ఆవిడ నాలుగాకు లెక్కువ చదివింది.

ఈమారుమాత్రము సాంబమూర్తి గట్టిపట్టే పట్టినాడు పుష్కలముగా డబ్బు యిస్తానని పురాణము పేరిశాస్త్రిని తిన్నగా వలలో వేసుకున్నాడు. అతడుకూడ ఇతరులు ఏమిచెప్పినా, ఏమి ఆటంకములు కలిగించినా తనకూతురును ఇచ్చి తప్పకుండా వివాహముచేస్తానని తయారయ్యాడు. ఎప్పటిలాగే సూరమ్మ శంకరశాస్త్రీ యీసంబంధముకూడా చెడగొట్టుటకు అన్నివిధాలా ప్రయత్నిస్తారని వీరిద్దరికీ తెలుసును. వారి తాకుడుకుతగిన కోటగోడలు నిర్మించుకోవడానికి కాబోయే అల్లుడూ మామగారు చేసే ప్రయత్నాలుకూడ సూరమ్మ వినింది. పూర్వపుయెత్తులు ఈసమయాన ఉపయోగపడేటట్టు సూరమ్మకు కనపడలేదు ఈసమయములో శంకరశాస్త్రివుంటే ఎంత బాగుండేది. ఆతడీమారు మునుపటిలాగే శెలవులలో యింటికిరాలేదు, సీజను టిక్కట్టుకొని పెళ్లాము పిల్లలతోటి దక్షిణదేశయాత్రకు బైలుదేరినట్లు వారముక్రిందనే అతనిదగ్గరనుంచి వుత్తరము వచ్చింది ఇపుడెక్కడవుంటాడో? ఎపుడు వస్తాడో? అతను వచ్చేలోపలనే సాంబమూర్తి పెళ్లితంతు ముగించుకుంటే? ఆవిడను అంతగా బాధపెడుతూ వున్నది అదే

సాంబమూర్తి పెంటపాడు అగ్రహారములో ప్రసిద్ధభూస్వామి ధనము పుష్కలముగా వున్నవాడు. పెట్టిపోతలుకాని ధానధర్మాలుకాని దానిచెంత కెపుడూ పోయినట్లు కనపడవు సాంబమూర్తి వద్దవున్న ధనముకంటె ఛాందసము సనాతనాచారము ఎడల పట్టుదల అధికము. ఆయనమాటలలో, చేష్టలలో, ప్రవర్తనలో, వేషములో అది ప్రస్ఫుటమై వుండేది. సనాతనాచారాలకు ఎక్కడైనా కొంచము లోపము వస్తుందంటే ప్రాణము తీసుకునేవాడు. అంతేకాని మానవస్వాభావికమైన దయాదాక్షిణ్యాది గుణాలలో ఆయన కటికదరిద్రుడు. ఆధునికాభిప్రాయాలన్నా సంస్కరణాలన్నా అతనికి మంట శారదాబిల్లుపై ఆయన విసరిన శాపనార్థాలు దానికి తగిలేవుంటే ప్రపంచము, అతనితోకూడా, భగ్గుమనివుండేది. ఆయనకిపుడు పళ్లు అన్నీ వూడిపోలేదు, పిలకలో ఇంకా

ఒకటిరెండు నల్లనివెండ్రుకలు కనిపించేవి; మనిషి వారిలేని ధనురాకారము తాల్చినా యేభై అయిదేళ్ళను మించని యువకుడు—ఆతనిదృష్టిలో

సాంబమూర్తికి శంకరశాస్త్రి ఒక్కడే కొడుకు. ఆతనితల్లి బాల్యాన్నే మరణించింది. అప్పటినుంచి ఎక్కువగా మేనత్తపోషణలోనే పెరిగాడు తరువాత సాంబమూర్తి రెండుమార్లు పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. అతడు పెళ్లాన్ని పెట్టేబాధ సామెత అయిపోయింది. మొదటిభార్య టైఫాయిడ్ వాతపడింది. రెండో ఆవిడ అదృష్టవశాత్తున కాలుజారి నీటి కాహుతి అయిందట! మూడో ఆవిడ ఆయదృష్టాన్ని బహిరంగముగానే కలిగించుకుందట!! ఆవిడపోయి యిప్పటికి పదేళ్ళవుతుంది. సాంబమూర్తి ఆముగ్గురుపెళ్లాలకు తద్దినాలు శాస్త్రోక్తముగా చేయాలని చూపేఅక్కరలో ఏకొద్దిభాగమో వారి జీవితకాలములో చూపించి వుంటే అసలు ఆతద్దినాల ఆవశ్యకత వుండేదికాదని అనుకునేవారు.

శంకరశాస్త్రికి తండ్రిప్రవర్తన వ్యాపారములు సరిపడవు. మేనత్తగారిసహాయముతోనే విద్యాభ్యాసం ముగించాడు జీవితము సరళముగా శాంతముగా గడవాలంటే తండ్రికి సాధ్యమైనంత దూరముగావుండడము మంచిదని రాజమండ్రి కళాశాలలో వుపాధ్యాయుడుగా చేరాడు. శెలవులలోమాత్రము యింటికి వస్తూవుండేవాడు. ఆకాలములోకూడా మేనత్తగారింట ఎక్కువకాలము వుండేవాడుక. వారిద్దరిని చూస్తే సాంబమూర్తికి లోపలగుట్ట. తనకు పాతికేళ్లకు పైబడినతరువాత యిద్దరు మనమలతోవుండే తనతండ్రిగారికి నాలుగో పెళ్లి అంటే శంకరశాస్త్రికి అసహ్యాం వేశేది. అంతేగాకుండా తన పినతల్లులు ఏంగతిపట్టారో అతడింకా మరువలేదు

సూరమ్మ సాంబమూర్తి యేకోదరులైనా వారి గుణాలు పరస్పరసంబంధము లేనివి ఆవిడ కిపుడు దాదాపు యేభైయేళ్లున్నా యింకా దృఢముగా కనిపిస్తుంది. ఆవిడ తాడేపల్లిగూడెములో చిత్రాలవారింటికోడలు అత్తగారింటి ధనమూ, మగనివర్జా, తన యింట సర్వాధికారము ఆవిడసుగుణాలకు దోహదమే చేశాయి. ఆవిడ దేవుడిచ్చిన తెలివితేటల చక్కగా వుపయోగించేది; కష్టములోవున్న వారినిచూస్తే మహాసానుభూతి. ఆవిడ ముగ్గురుకూతుళ్లూ అత్తగారింట సుఖముగా కాపురాలు చేస్తున్నారు ఆవిడ భర్త పోయిన ఐదేళ్లనుండీ యింటివ్యవహారాలూ, భూముల విషయాలూ శంకరశాస్త్రిసహాయముతో చూచుకుంటూ వుండేది.

సాంబమూర్తి తనభార్యలను పెట్టే యమయాతన ఆమెహృదయాన్ని చీల్చివేసింది రెండో మూడో పెళ్లిళ్లుకూడా జరుగకుండావుండాలని ప్రయత్నించింది కాని తనప్రయత్నాలు సాగలేదు తరువాత మాత్రము నాలుగోపెళ్ళి ప్రయత్నము వచ్చినపుడంతా యేదోవిధముగా జరగకుండాచేసింది. సాంబమూర్తి యిపుడుచేసే గట్టి ప్రయత్నాలని చూస్తే అతడు యింకో అమాయికబాలిక ప్రాణాలనుకూడ తగులపెట్టేటట్టుంది. తానూ అట్టి గట్టిప్రయత్నాలుచేసి యీ సంబంధమూ మాన్పించాలని ఆవిడ దృఢముగా తీర్మానించుకుంది.

* * *

తిరుపతినుండి చెన్నపురికి వచ్చామనీ అచటనుండి దక్షిణము వెళ్లుతున్నామనీ, పదిపన్నెండురోజులలో తిరిగి వస్తామనీ శంకరశాస్త్రి దగ్గరనుండి వచ్చినవుత్తరముచూచుకొని వెంటనే బైలుదేరి రావలసిందని టెలిగ్రాం యిప్పించింది సూరమ్మ. మరుదినము మెయిలులో శంకరశాస్త్రి రుక్మిణమ్మ, యిరువురు పిల్లలూ తాడేపల్లిగూడెము వచ్చారు

సూరమ్మ మేనల్లుడితో సాంబమూర్తి చేస్తూవున్న తీవ్రమైన పెళ్లి ప్రయత్నాలన్నీ చెప్పింది. ఒక అమాయికబాలిక జీవితము దుర్భరముకాకుండా చేయడము

తమ ధర్మమన్నది. శంకరశాస్త్రికి ఆలా చేయడము యిష్టమేకాని తనతండ్రి యీమారు అంత తీవ్రముగా ప్రయత్నించడమునకు విచిత్రమేసింది. ఆపెళ్లేఅయితే ఆబాలిక గతేమి కావాలి? తరువాత తాను తలెత్తుకుని నలుగరిలో తిరగడమెలాగ?

'వెంటనే పెంటపాడువెళ్ళి తండ్రిగారికి సాధ్యమైనంతవరకు చెప్పిచూద్దాము బైలుదేరండి సాయంత్రము' అన్నాడు సూరమ్మతో.

'ఇదివరకూ చూచిందేగా! చెప్పితేమాత్రం వింటాడా? ఇతరాప్రయత్నాలు చేయవలసిందే గాని' అంది సూరమ్మ.

'ఉపయోగములేకపోతే తరువాత యోచిస్తాము.'

'కాదుకూడదు నేను చేసుకుంటానని భీష్మీకరించి కూర్చుంటే మనమేమి చేయగలుగుతాము?' అంది రుక్మిణమ్మ చిన్నకుమారుడు పార్వతీశాన్ని ఎత్తుకుని.

'అమ్మా! ఏమిటే?' కుంచిళ్లులాగుతూ అమ్మవైపు ముఖమెత్తుకుని పెద్దకొడుకు నాగభూషణం ప్రశ్నించాడు.

'మీ తాతకు పెళ్లటరా?' అంది రుక్మిణమ్మ కుమారుని తల నిమురుతూ.

'అవ్వనటే' తిరిగి ప్రశ్నించాడు నాగభూషణం.

అందరూ నవ్వారు. అబ్బాయీ వారితో కలసి నవ్వాడు.

వారందరూకలసి ఆనాటిసాయంకాలమే పెంటపాడువెళ్లారు వీళ్లరాక సాంబమూర్తికి మేఘాలులేని పిడుగులాగ కనపడింది. అయినా, 'వస్తేమాత్రమేమి? ఈ చచ్చుపెద్దమ్మల ఆటంకాలచేత నాపెళ్లి ఆగుతుందా?' అనుకున్నాడు ధైర్యముగా.

రాత్రి ఎనిమిగగంట ఔతూవుంది. అందరూ భోజనంచేసి చావడిలో కూర్చున్నారు. రుక్మిణమ్మ చిన్నకుమారుని మామగారిదగ్గరయిచ్చి వాకట్లో నిలబడింది. అబ్బాయి తాతబోసినోటవంక చూస్తూ వెన్నెలలు విరజిమ్ముతూ వున్నాడు. వాడిప్రక్కనే నాగభూషణం కూర్చున్నాడు. సూరమ్మ వాకలిదగ్గరగా కూర్చుంది శంకరశాస్త్రి ఆకులునములుతూ పడకకుర్చీలో కూర్చున్నాడు సాంబమూర్తి యెదురుగా బెంచిలో అబ్బాయిలతో కూర్చున్నాడు

'ఏరా! శంకరం! దక్షిణము వెళ్లుతున్నానని వ్రాశావు. ఇంకా వారముకూడా కాలేదు—' అన్నాడు సాంబమూర్తి.

'బైలుదేరానుకాని ఇక్కడిపనుల తొందరవలన అది మానుకోవలసి వచ్చింది.'

'ఏమిటిది?'

'మీరు పెళ్లి నిశ్చయము చేసికొన్నారటగా! మేమూ సమయానికి ఇంటివద్దలేకుంటే ఏలాగ?'

'ఓహో! అదాకథ. ఏవెధవ చెప్పాడు ఈకబుర్లు నీకు?'

'దానికేమి? ఎవరైనా చెప్పుతారు. అయితే ఇది నిజము కాదంటారా?'

'నిజమూ అబద్ధము అనికాదు. మొన్న పురాణం పేరిశాస్త్రి తనకూతురు పెళ్లివిషయము ప్రస్తావించారు. ఏదోచూద్దామన్నా అంతే.' సాంబమూర్తి చెప్పే ఆ ధోరణే సత్యానికి దూరంగా వున్నట్టు కనబడుతుంది.

'ఎందుకన్నా అబద్ధాలు? ముహూర్తముకూడా నిర్ణయించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారట. లోలోపల అన్నియేర్పాట్లు జరిగాయట! ఎన్నిమార్లు ఎంత చెప్పినా మీరు తెలుసుకొనకుండుట మాకు నొప్పి కలిగిస్తూ వుంది' అంది సూరమ్మ మధ్యలో అందుకుని.

'నాకు తెలును. ఇది యెపుడూఇంతే నాపెళ్లంటే దీనికి కడుపుమంట. అన్నగారేదోపెళ్లాడి సుఖముగా వుండాలని దీనికి ఏకోశానా లేదు. ఎపుడూ ఈ

విధముగా ఆటంకాలు చెప్పుతూ బాధపెడుతూ వుంటుంది '

సూరమ్మవైపు సాంబమూర్తి చురచురచూచాడు.

'వుంటేవుంటానుకాని పాతికేళ్లకొడుకునీ, యిరువురు మనమలినీ పెట్టుకొని పెళ్ళంటూ ప్రాకులాడడం ఏమంత సబబు. చెప్పితేమాత్రము మేము చెడ్డవాళ్లము—' అంది సూరమ్మ అన్న కోపాన్ని గమనించకుండా.

'కొడుకుంటె పెళ్లామక్కరలేదా? కొడుక్కీ పెళ్లికి సంబంధమేమిటి?' అన్నాడు తన తర్కశాస్త్రం వెలగబెడుతూ సాంబమూర్తి.

'అదికాదండి నాన్నగారు. పెళ్లి పేరంటాలకు ఒకవయసంటూ వుండాలి. మీకిపుడు యేభైఅయిదుకుపైబడుతూ వుందికదా. ఆలోచించండి.'

'ఇదివరకే ఆలోచించాను. పెళ్లయితే నాకన్ని విధాలా సౌఖ్యమే. పదేళ్లుగా యేవంటమనిషివండిన కూడో తిని అవస్థపడుతున్నా. పోనీ ఆదేలాగో భరిద్దామనుకుంటే వృద్ధాప్యములో పిలిస్తే పలికేవారు లేకుండావున్నారు. ఎంతకాల మిలాచావమంటారు!'

'అందుకోసరమా పద్నాగేళ్ల అమ్మాయిని తెచ్చుకొన దలంచారు! చలాకీగా వుంటుందనా! నాలుగు డబ్బులుపడేస్తే రాత్రింబవళ్లూ కనిపెట్టుకుని వుండేవారు కావలసినంతమంది. శంకరం ఆయేర్పాట్లన్నీ చేస్తాడు కావలిస్తే' అంది సూరమ్మ.

'ఆ—' మనవాళ్లుకాకపోతే ఎవరూ చూడరు. కొడుకు కోడలు వుండీమాత్రము నాకేమిసుఖము? కాబట్టే నాప్రయత్నం.'

'అలా అయితే నేనూ రుక్మిణి యిక్కడేవుండి మీసౌకర్యాలన్నీ చూస్తాము. ఇక మీకు పెళ్లెందుకు?'

'ఎంతైనా స్వంతపెళ్లాము వున్నంత రాదు. పురాణము పేరిశాస్త్రికూతురును పెళ్లాడ నిశ్చయించుకున్నాను. లగ్నముకూడ నిర్ణయమైంది. తాడేపల్లి రోడ్డుమీదవున్న దేవాలయములో జ్యేష్ఠ శుద్ధదశమి ఆదివారము లగ్నము మీకీసంగతి వ్రాయవలెనని అనుకున్నాకూడా' అన్నాడు సాంబమూర్తి సగర్వముగా అబ్బాయివంక చూస్తూ.

'నాన్నగారూ! క్షమించండి ఈ పెళ్లివిషయాలు మానేయండి. ఇటువంటిఘోరాలు మీవంటిపెద్దలు చేయడము భావ్యముకాదు. మీ సమస్తసౌకర్యాలు మీదగ్గరేవుండి నేను చూస్తుంటాను '

'ఊహూ అన్నీ అపుడే నిర్ణయమైపోయాయి.'

'ఏమిటన్నా మీరు మరీని. ఇపుడు చచ్చిన మువ్వురు చాలక ఇంకో అమ్మాయి ప్రాణాలుకూడ తీయ తలంచారా. ఇదెంతమాత్రమూ జరగకూడదు.' అంది సూరమ్మ గట్టిగా.

'ఇకచాలించు నిన్నెవరూ అడగలేదు. నీకిష్టము లేకపోతే బైటికి నడు. నిన్నెవరూ రమ్మనలేదుకూడ.'

'ఆమెకొక్కతెకే గాదు. మేమింక తలెత్తుకుని తిరుగుటకు వీలుండదు ఈపెళ్లి అయితే. ఇదివరకు జరిగినవే చాలు ఇంకా ఇలాంటివా? వీల్లేదు.' శంకరశాస్త్రి మాటల్లో ఆవేదన కనపడింది.

'వీల్లేకపోతే మేనత్తతోకూడా గంగలో దిగు. మీ యిష్టాయిష్టాలతో నా కక్కరలేదు. నేను మాత్రము పెళ్లిచేసుకొనడము ఖాయము. ఎవరడ్డమొస్తారో చూస్తానుగాని' అంగవస్త్రము సవరించుకుంటూ లేచాడు సాంబమూర్తి.

'అయితే పెళ్లి నిలపరన్నమాట' అని మరల నిదానంగా ప్రశ్నించాడు, శంకరశాస్త్రి.

'ఎంతమాత్రమూ వీల్లేదు.' కడప దాటుతూ అన్నాడు సాంబమూర్తి.

మువ్వురూ మౌనము దాల్చారు. నిశ్శబ్దాన్ని చూచి కారుమన్నాడు పార్వతీశం.

* * *

ఎత్తుకు పై యెత్తు

వచ్చినవారు వచ్చినట్టుగానే మరుదినము వేకువన వెళ్లిపోయారు ఇంత సులభముగా తన్ను విడిచిపెట్టి పోతారని సాంబమూర్తి అనుకోలేదు కాబోయే అల్లుడూ మామగారు వారిపోకకు ఆశ్చర్యపడి సంతసించారు. కావలసిన యేర్పాటులు సాధ్యమైనంత గోప్యముగానే చేశారు. ఇంటా బయటాకూడా తన వివాహవిషయములో ఆటంకాలుంటాయనే భీతి సాంబమూర్తి హృదయములో మసలుతూనే వుంది.

శుద్ధదశమి ఆదివారము మధ్యాహ్నము ముహూర్తము. పెళ్లి జరుగవలసిన దేవళము పెంటపాడుకు ఎనిమిది మైళ్ళదూరములోవుంది. ఆదివారము వేకువనే తనకు కావలసిన కొద్ది మందితోను సామానులతోను పెళ్లిపార్టీ ఆరు రెండెడ్లబండ్లలో బైలుదేరింది. ఇంకా కొంతమంది పనివాళ్లూ బాజాబంత్రీలవారూ వెంబడించారు బళ్లను వీరంతా దేవళము చేరుకునేటప్పటికి యేడుగంటలయింది.

సాంబమూర్తి దేవళమువద్ద బండిదిగాడో లేదో అక్కడి చెట్లక్రింద బాజాబంత్రీలు ఒక్కమారుగా ప్రారంభించాయి. ఎందుచేతనో వాని విజృంభనముచే సాంబమూర్తిగుండె గుభేలుమంది తనపెళ్లి జరగవలసిన సమయములో ఈశని యెక్కడపట్టిందని కంగారు పడ్డాడు చెట్లక్రిందవున్నవారంతా ముప్పదినలబదిమంది. వారిలో చాలామంది చదువుకుండే కుర్రాళ్లలాగు కనపడ్డారు. స్త్రీలు ఏడెనిమిదిమంది మాత్రమే.

పరివారము బళ్లనువిప్పి సామానులు మనుషులు సర్దుకుంటున్నారు చెట్లక్రింద సాంబమూర్తి మనసు మాత్రము ఆందోళనగావుంది. ఆచెట్లక్రింద విడిసిన కుర్రాళ్లు కొత్తగావచ్చిన వారెవరా అనైనా ఆలోచించకుండా కులాసాగా తిరుగుతూ మాట్లాడుతూవున్నారు. అపుడే బాజాబంత్రీలతో యిరువురు ముత్తయిదువలు దేవాలయములోనికి పోతున్నారు

సాంబమూర్తి ఓర్పు చచ్చిపోయింది. బిరబిరా ఒక కుర్రాడిదగ్గరికి వెళ్లాడు.

'అబ్బాయీ! ఇదో—నిన్నే'

'ఏమండి తాతగారు'

అరే వీడి తస్సదియ్యా. ఇంకోనాలుగు గంటలలో పద్మాలుగేళ్ల అమ్మాయిని పెళ్లాడపోతూవుంటే వీడి కళ్లకు నేను తాతనయ్యానా? అని సాంబమూర్తి లోపల ఉడికిపోయినా, మెల్లగా

'ఇక్కడ పెళ్లెవరిది?' అన్నాడు

'తెలియదూ?'

'తెలియకకదూ అడుగుట—'

'చిత్రాల వారింటిది'

'ఏవూరు?'

'మావూరు'

'అంటే—'

'తాడేపల్లిగూడెం' గబగబా కుర్రాడు బదులు చెప్పుతున్నాడు. సాంబమూర్తికి కలిగిన ఆశ్చర్యమూ ఆదుర్దా చెప్పతరముకాదు.

'వాళ్లింట్లో ఎవరికి' మరల ప్రశ్నించాడు.

'సూరమ్మకు—' తడబడకుండా వచ్చిన యీ జబాబు సాంబమూర్తిహృదయానికి రపీమని తగిలింది.

'ఏమిటి?'

'సూరమ్మకిక్కడ యీవేళ పెళ్లి'అని అదోక రకముగా బదులుచెప్పాడు ఆకుర్రాడు.

'అర్థములేనిమాట. అడిగినదానికి జబాబు చెప్పకుండా హేళనేమిటయ్యా?'

'హేళనేమిటండి తాతగారు. కావలిస్తే వారినే అడగండి.'

'అది కాదయ్యా! ఆవిడను నీవెఱుగుదువా?'

'ఎఱుగకేమి? ఆవిడది మాప్రక్కయిల్లే అయితే.'

సాంబమూర్తికి సూరమ్మపేరు వింటూవుంటే ఆలోచనాశక్తి నశిస్తూవుంది.

'అయితే ఆవెధవ...తో ఇక్కడికి మీరెలా వచ్చారు?'

'బల్లమీదనే వచ్చాము. కోపమెందుకండి.' అన్నాడా కుర్రాడు అదురూబెదురు లేకుండా.

ఇంతలో శంకరశాస్త్రి దేవళములోనుండి అక్కడికి వచ్చాడు. అక్కడున్నవారంతా ఒకరొకరే వీరి చుట్టూ చేరడాని కారంభించారు. శంకరశాస్త్రిని చూడగా సాంబమూర్తికి శివమెత్తినట్లయింది బాజా బంత్రీలు నిలుపకుండా గగ్గోలు చేస్తూవున్నయి.

'ఒరేయ్ ఏమిటిరా ఈవెధవ గోలంతా?' అని కుమారుణ్ణి గద్దించాడు.

'ఏమిటి?' అన్నాడు తిన్నగా కుమారుడు.

'ఇప్పుడిక్కడ పెళ్ళెవరికి?'

మంద్రస్థాయిలో శంకరశాస్త్రి 'మా అత్తయ్యకట' అన్నాడు.

'మీ అత్తయ్యకటేమిటిరా! దానిపాడు?'

'చాల్లెండి అన్నగారూ. మీబోటివాడే వెనుకటికి 'శుభము పలుకరా పెళ్ళికొడుకా అంటే పెళ్ళికూతురు ముండ ఎక్కడుంది?' అన్నాడట. ఈశుభకాలములో ఈలాటిమాట లనకండి' అంది సూరమ్మ ముందుకు వస్తూ.

'ఇక్కడికీ వచ్చావు! నాప్రాణాలు తీయడానికి.' సాంబమూర్తి కనులనుండి నిప్పులు కురిపించాడు.

'ఎంతమాత్రము కాదు. మాపనికి మేము వచ్చాము.'

'పనేంపని—?'

'కోపమెందుకండి. శాంతంగా మాట్లాడండి. వీరంతా ఆ పనియేమిటో చెప్పగా వినేవున్నారుగా.'

'ఏమిటి వినేది నీపిం... మీరంతా యిక్కడనుండి వెళ్ళిపొండి ముందు.'

'అది మాకార్యము ముగిసినతరువాతమాట.'

'పెళ్ళికూతురు తయారుకావాలట. పురోహితులు రమ్మంటున్నారు.' అన్నారొకరు వెనుకనుండి.

'ఒరే శంకరం పెళ్ళిపెళ్ళని గోలచేస్తున్నారు ఎవరికిరా?'

'నాదంటుంటే?' అంది సూరమ్మ.

'నీకు పెళ్ళిపెటాకులు: నీకేమిటి యేభైయేళ్ళ...'

'ఎందుకేమిటి? ఏభైఅయిదేళ్ళవారికి పెళ్ళితప్పని సరీ. అంతకంటె ఐదేళ్ళవారి కక్కరలేదట.' అంది సూరమ్మ.

'ఇది సాగుతుందని ఈయెత్తు ఎత్తావా?'

'ఎత్తూలేదు గిత్తూలేదు. నేనుండేది ఒంటిప్రాణము. వృద్ధాప్యములో నాగతేంగాను ఎవరూలేకపోతే?'

'నాకు తెలుసునులే ఈవేషాలు.'

'వేషాలుగాదు. నిజముగా జరగపోయేదే. కాటికి కాళ్ళుచాచుకొన్న సాక్షాత్తు నాఅన్నగారే, పాతికేళ్ళకు పైబడిన కుమారుడూ, యిద్దరుమనమలూ వున్నవారే పద్నాలుగేళ్ళఅమ్మాయిని డబ్బిచ్చికొని, పెళ్ళాడుతూ వున్నారు. వున్న ముగ్గురుకూతుళ్లూ అత్తగారింటవుండి నన్ను వొంటరిగావిడిచారు. అవసానకాలములో దిక్కులేక చావమంటారా? నేనుమాత్రము ఓయిరవై యేళ్ళకుర్రాడికి పుష్కలముగాడబ్బిచ్చి పెళ్ళాడి ఎందుకు సుఖపడకూడదు?' అంది ఆవేశముతో సూరమ్మ.

'ఔ నౌ' నన్నారు కుర్రమూకంతా. సాంబమూర్తికి కోపముతోపాటు మైకమూ తగ్గింది.

'నీవైనా చెప్పకూడదేమిరా శంకరం. ఇదిఅన్నిటికీ ఈలాగ అడ్డముతగులుతూవుంటే బాగుందీ?' కొన్నకా తగ్గించి అన్నాడు శంకరమువైపుచూస్తూ.

'చెప్పితేమాత్రము వింటారా. ఎంతచెప్పినా మీరువినరు. ఈస్థితిలో ఈవయసులోకూడా పెళ్ళామనేది లేకపోతే సౌఖ్యాలే లేవంటారు. అత్తయ్యగారికీ ఆ అంటురోగము తగిలినట్టుంది. భర్తంటూ ఒకడుంటేనేగాని చచ్చేకాలములో సౌకర్యాలుండ

ఎత్తుకు పై యెత్తు

వని భీష్మీకరించి యిరవైయేళ్లయువకుని పెళ్లాడాలని పట్టుపట్టింది మీ మీ యిష్టమువచ్చినట్లే కానివ్వండి.' అన్నాడు తనకేమీ సంబంధములేనట్టు.

'అయ్యో ఈశ్వరా! ప్రపంచము తల్లక్రిందు లౌతూవుంది. ప్రళయమువస్తూవుంది'

'ఎందుకూ కాటికి కాలుసాచుకున్న కాలములో సౌకర్యార్థము మనవంటివాళ్లు పెళ్లాడేందుకేనా ?' అంది సూరమ్మ

'ఇంతకూ నా పెళ్లి జరగనీవన్నమాట ?' సాంబమూర్తికి హృదయము నోటిలోనికి వస్తూవుంది

'అభ్యంతరమేమి ? మొదట నాది. తరువాత మీది.'

'అలాగే కానీయండి ఒకటేసారి యిద్దరివివాహాలూ కళ్లతో చూచి నాయింతకు నేను వెళ్లుతాను' అన్నాడు శంకరశాస్త్రి

'మేముకూడా యీ పెళ్లిళ్లు చూడాలనే యింత దూరమువచ్చాము' అన్నారు కొందరుకుర్రాళ్లు

వెనుకనుండి ఒకపొగరుబోతు 'వీళ్లకిపుడు పెళ్లిళ్లట వీళ్లపిండాకూడు' అని స్పష్టముగా అన్నాడు

వానివీపుతడుతూ ఇంకొకడు 'నిజమే భాయీ! తమ్ముగమించడానికి దిక్కులేదనీ పెళ్లాడాలనీ కోరే యిటువంటివారికి అలాంటి ముసలాళ్లనే—'అని యేమో అంటున్నాడు పైగా అందరు ముసిముసినవ్వులు నవ్వుకొన్నారు.

బాజాబంత్రీలు ఆగిపోయాయి. సాంబమూర్తికి పెళ్లిసరదా సడలింది సరిగదా పైప్రాణాలు పైననే పోయినట్లు కూలబడ్డాడు. రెండుచేతులతోనూ తల పట్టుకుని వృద్ధాప్యముచే సరిగానిలవలేని అబ్బిలో ఏమి ఆలోచనలు పరువెడుతున్నాయో హృదయములో ఎంత తుపాను చెలరేగుతుందో బైటవాళ్లకు ఏమి తెలుసు

వున్నట్టుండి సాంబమూర్తి 'ఛీ! నాకీ పెళ్లీవద్దు సంసారమూవద్దు, సన్యసిస్తే బాగుంటుంది' అన్నాడు నిట్టూర్పులువిడుస్తూ అధోవదనముతో.

'శంకరం! నా వ్యవహారాలుకూడా నువ్వే చూచుకో నాయనా అన్నగారే అంతత్యాగము చేస్తూవుంటే నాకుమాత్రమివన్నీఎందుకని నేను అన్నయ్యనే అనుసరిస్తాను' అందిసూరమ్మ అందరివైపు దృష్టినిసారించి.

'ఇక భారతదేశము బాగుపడుతుంది' అన్నారు యువకగణమంతా ఏకకంఠముతో